

Construir la pau i el desenvolupament a la Costa d'Ivori

Decisions nacionals, responsabilitats i deures compartits

N. 04 · novembre 2011

ISSN: 2014-2765

Albert CARAMÉS

Rafael GRASA

Un any després de la segona volta de les eleccions presidencials, i a pocs dies de les eleccions legislatives (11 de desembre de 2011), la Costa d'Ivori es troba en un moment especialment important. Després d'intensos enfrontaments armats, el país sembla estar passant cap a una nova etapa de la seva història. Per aquest motiu, ara és un bon moment per establir una retrospectiva crítica de les causes de la crisi postelectoral que, a la vegada, serveixi per construir un escenari per a una construcció pacífica de l'estat. En coherència, aquest policy paper fa una sèrie de recomanacions a curt, mig i llarg termini i pensades a partir d'una premissa: construir la pau i el desenvolupament depèn exclusivament de decisions nacionals, ivorianes, però les responsabilitats i deures són, en alguns casos, compartits per actors nacionals i internacionals. Hom continua així el compromís de l'ICIP amb la construcció de la pau a la Costa d'Ivori.

Context

L'any 2010, deu anys després de la celebració dels anteriors comicis, i tres anys i mig després de la signatura dels Acords de Pau de Ouagadougou, la Costa d'Ivori va celebrar unes eleccions presidencials a dues voltes, pensades com a final del procés de transició i crisi política després dels enfrontaments armats i com a inici de la fase de construcció de la pau i de desenvolupament. Tanmateix, les conseqüències dels comicis (polítics, econòmiques i socials) han estat ben diferents de les que hom espera en un context de sortida de la crisi i de construcció de pau.

Els resultats de la primera volta (celebrada el 31 d'octubre de 2010, amb un 83% de participació) deixaren al president Laurent Gbagbo (32% dels vots) i a Alassane Ouattara (28% dels vots) com a candidats per a una segona volta on les aliances serien cabdals. Després de la segona volta (celebrada el 28 de novembre de 2010, amb un 81% de participació), la Comissió Electoral Independent, amb la certificació de

la comunitat internacional (liderada per les Nacions Unides i recolzada per la Unió Africana, UA), donà com a guanyador Alassane Ouattara (amb un 54% dels vots). El Consell Constitucional, tanmateix, adduí episodis violents al nord del país per anul·lar el resultat de set regions de la zona septentrional i proclamar Laurent Gbagbo com a president. El resultat final fou una situació de doble poder amb dos presidents investits: el legítimat per l'òrgan constitucional i amb el control dels principals òrgans administratius i de l'estat (Gbagbo) i el reconegut per la comunitat internacional, reclòs en un cèntric hotel d'Abidjan (Ouattara). Per què es va produir aquesta situació? Què havia fallat?

Per entendre com es va arribar fins a aquest punt cal tornar enrere i ser conscient, primer, de les condicions en les que es van convocar els comicis, punt de sortida acordat de la crisi. Ara, la resta de les condicions dels acords d'Ouagadougou (en particular, la desmobilització de les forces rebels i la identificació de la població per assegurar-ne el dret a vot) no s'havien fet

segons l'acordat i/o havien donats resultats fràgils i insuficients.

També convé recordar que els Acords de Pau d'Ougadougou, que marquen el full de ruta, foren els últims d'una llarga llista de processos negociadors amb mediacions de diversos tipus, algunes amb acords molt ambiciosos (Linás-Marcoussis, Accra i Pretòria, principalment).

Finalment, cal dir que les negociacions derivaven d'un conflicte armat conseqüència d'un cop d'estat fallit anys després de la crisi econòmica dels anys noranta i de la fi del model de desenvolupament i de sistema polític sorgit de la independència. El deteriorament de la situació econòmica i social, primer, i de la situació política, després, permeten entendre la centralitat d'alguns eixos d'anàlisi i dels clivatges generadors de la conflictivitat en algunes fases violenta. En destaquem la identitat (*la ivoirité*) i la possessió de la terra (*le foncier*), cabdals en un context que exigeix anàlisis transversals i multidisciplinars, atès que podem trobar causes estructurals, acceleradors de les crisis i desencadenants de les fases violentes del conflicte.

Anàlisi

Causes estructurals, acceleradors i desencadenants de la crisi postelectoral

Si pensem en el desencadenant de la crisi sorgida del discutit resultat de la segona volta, l'explicació a curt termini seria senzilla: la manca de transparència jurídica i d'independència, dels òrgans amb competències per resoldre el contenciós electoral (una independència impossible per l'establert als acords mateixos que marcaren el full de ruta). Ras i curt, ni es van aplicar els articles del codi electoral pertinents (especialment l'article 64, on s'emfatitza la necessitat de repetir els comicis en cas de detectar faltes greus) ni hi hagué voluntat de consens sobre què fer ni per fer una revisió conjunta dels resultats de tots els agents certificadors (nacionals i internacionals). A partir d'aleshores, la narració més epidèmica parla d'enfrontaments entre dos bàndols, de xocs d'argumentacions i de forces, i de diverses mediacions sense èxit, sobretot africanes (UA i la Comunitat Econòmica d'Estats de l'Àfrica Occidental, ECOWAS en les seves sigles en anglès).

La narració és, però, més polifònica i complexa. No es pot reduir al simple enfrontament de dos bàndols (president "internacional" *versus* president "constitucional") amb els seus respectius aliats, sinó que cal analitzar els factors estructurals (sistema polític i partidari, presidencialisme molt acusat i el model postindependència de "suma nul·la": qui guanya les

eleccions es queda amb tot), i els acceleradors, és a dir, els factors que agreujaren la crisi, dels que ara ens ocuparem.

En primer lloc, durant els mesos de doble poder i de "guerra" interna, la polarització dels dos discursos s'incrementà de manera directament proporcional al desgast de les vies per intentar resoldre el conflicte, en particular la diplomàtica. El procés mostrava un clar enquistament de bell inici: cada part es considerava exclusiu i legítim guanyador i ningú va apostar, o va propiciar de manera decidida, un intent de validació conjunta dels resultats electorals.

Cada part es considerava exclusiu i legítim guanyador

En segon lloc, com a mesura de pressió i coerció, els actors internacionals apostaren pel bloqueig econòmic i els resultats han estat dramàtics i persistents. El decret d'embarcament econòmic a Laurent Gbagbo i a personalitats properes a ell ordenat per la Unió Europea (UE) i l'impossibilitat acordada per ECOWAS d'accedir als comptes presidencials per l'Executiu creat per Gbagbo, van provocar l'asfíxia econòmica del país, reblant el que l'esgotament del model econòmic de la independència i les diverses crisis econòmiques havien ja malbaratat. La via de la pressió i de la coerció econòmica, usada per la comunitat internacional i pels bàndols enfrontats, certament pot forçar un o altre a fer concessions a curt termini però provoca sempre "danys col·laterals". I, en el cas dels mesos post-electorals, aquests danys arribaren a la dimensió de crisi humanitària: falta de pagament a funcionaris de l'administració central; falta d'accés als comptes bancaris de molts ciutadans; dificultats de subministrament d'aliments i medicaments; refugiats i desplaçats interns; noves formes de corrupció, etc.

Un tercer factor amb impacte multiplicador fou l'ús de la força com a eina de resolució final de la crisi en un context de proliferació d'armaments i de grups amb accés a les armes. La realitat és que el país era, i encara és parcialment, un polvorí poc controlat, amb una munió de grups armats i amb una ràpida proliferació de l'armament. El resultat fou ben aviat un alt grau d'enfrontaments armats, amb greu impacte per a la població civil, especialment a Abidjan i a l'oest del país. A més, a la fi de la crisi, la comunitat internacional decidí, a través de la Resolució 1975 (2011) del Consell de Seguretat, autoritzar l'atac als arsenals d'armament pesant de Gbagbo per garantir la protecció de la societat civil.

Caldria, però, matisar que la resolució armada està directament relacionada amb l'aposta inicial, tot i que insuficient en la seva forma i fons, per la diplomàcia. Concretament, la demanda de la UA de crear unes forces armades unides en fracassar la mediació diplomàtica es va traduir en la creació de les *Forces Republicaines de la Côte d'Ivoire* (FRCI) que des de finals de març de 2011 van anar reconquerint el territori, operant des del nord, fins arribar, finalment, amb poca resistència, a Abidjan. Un cop les FRCI arribaren a la capital econòmica es van viure els enfrontaments més sagnants, amb la col·laboració cabdal de les tropes internacionals (la *Force Licorne* i ONUCI), sota l'empara de la Resolució 1975. Posteriorment, vingué la captura de Gbagbo, la confirmació del Consell Constitucional de la victòria el 28 de novembre de 2010 del candidat Ouattara (esmenant la seva decisió inicial), la presa de possessió del nou president i del seu govern, i els primers sis mesos de la nova etapa.

Encara és massa aviat per fer anàlisis, pel que ens limitarem a fixar-nos, per tal de treure lliçons i recomanacions, en l'agenda inicial i en la intervenció d'Ouattara a la UNESCO, el 26 d'octubre de 2011, que ens permetrà recordar les causes estructurals de la crisi i conflictes ivorians.

Agenda inicial i futura del nou govern

L'agenda que sorgí de la victòria, el reconeixement constitucional i la presa de possessió del president Ouattara era a principis de maig de 2011 summament complexa, si bé fins al moment hi ha hagut resultats positius i, el més important, quasi cap de negatiu. Tres eren els aspectes cabdals per consolidar la situació a curt termini i avançar cap a una reconstrucció i construcció pacífica del país.

En primer lloc, la creació i funcionament eficient del govern d'unitat, que no era ni és un simple intent de reconciliació amb l'entorn de l'expresident Gbagbo (amb el seu partit, el *Front Populaire Ivoirien*, i els moviments juvenils i estudiantils, *Jeunes Patriotes* i FESCI, respectivament), i que ja és prou difícil a causa de la fi de la crisi i, sobretot, de la polarització de discursos i de posicions durant la situació de doble poder.

A més, l'entorn de Ouattara també presenta corrents, interessos i posicions diversos en origen i en expectatives: les persones properes al primer ministre Guillaume Soro; l'estructura quasi polièdrica dels antics rebels *Forces Nouvelles* (sorgides de la fusió de tres antics grups armats l'any 2002); i el *Partie Démocratique pour la Côte d'Ivoire* (PDCI), liderat per l'expresident Henri Konan Bedié i decisiu en el resultat

electoral en demanar el vot per Ouattara en la segona volta. Això explica la dificultat de les discussions sobre com integrar tots aquests corrents i com procedir a la designació de les principals carteres del govern.

Una primera dificultat és el càrrec de primer ministre i els ministeris d'Economia, Interior i Defensa (de moment, en mans de Soro i amb un ministeri delegat), que s'han d'ocupar d'aspectes importants com la gestió dels recursos naturals i de les terres, i la preparació de les eleccions legislatives.

En segon lloc trobem un tema vinculat a aquestes carteres ministerials esmentades: la seguretat. A la fi de la crisi, es va detectar un vastíssim nombre de grups armats així com una proliferació descontrolada d'armament, el que demostrava la ineficiència de l'embargament d'armes imposat al país, que ambdues parts es van saltar durant la crisi. Així les coses, i amb deures pendants de la fase anterior (desmobilització i reinserció molt incompletes), la reestructuració i recomposició de les forces armades és una tasca essencial. Amb l'excepció de la *Garde Republicaine*, totes les forces van expressar la seva lleialtat al nou president però, com se sap, els problemes creixen a mesura que s'arriba als detalls. A més, el mandat derivat de la Resolució 2000 del Consell de Seguretat implica el suport extern per reformular la política nacional de defensa i de seguretat, mitjançant una estratègia de reforma del sector de seguretat.

Resulta cabdal la reconciliació, la justícia i la veritat

En tercer lloc, un punt bàsic, juntament amb la resolució de les causes estructurals de les crisis de les darreres dècades (desenvolupament, identitat, problema de la terra, expectatives per a la joventut, canvis en el sistema polític i judicial, etc.), per iniciar un procés de transformació d'una situació de pau negativa fràgil (absència de violència directa), cap a les primeres fases de la pau positiva, de la transformació del conflicte i de la construcció de la pau: la reconciliació, la justícia i la veritat. En aquesta qüestió convé esmentar una de les promeses més innovadores d'Alassane Ouattara, la creació d'una Comissió de la Veritat, Diàleg i Reconciliació. Molts ivorians, independentment de les seves simpaties polítiques, desitgen un clima pacífic i l'esclariment de la veritat. La realització d'investigacions per saber què ha succeït durant aquests darrers mesos, així com des de la guerra civil de 2002, té un clar suport popular i és un requisit, tot i que no suficient, per a la reconciliació i la construcció de la pau. L'èxit, però, depèn de la composició de la

Comissió, el mandat i la capacitat operativa sobre el territori, així com d'una eventual participació de la Cort Penal Internacional en el procés, un tema molt delicat.

Encara hi ha massa incògnites, atès que hi ha força elements a considerar. En primer lloc, el tractament humanitari i jurídic que es doni a l'expresident Gbagbo, recentment lliurat per les autoritats nacionals a la Cort Penal Internacional per ser jutjat per crims contra la humanitat. En segon lloc, la combinació concreta de veritat, justícia, reconeixement de culpa i perdó que finalment s'adopti. De moment, Ouattara, en ocasió de la intervenció a la UNESCO, ha emmarcat la tasca de la Comissió en la creació de cohesió social, ha subratllat la importància d'investigacions per saber què succeí, i s'ha negat a fer *tabula rasa* amb el passat. Caldrà perdonar, ha dit, però també fer justícia.

Per tant, a hores d'ara el balanç combina optimisme i realisme. L'optimisme, moderat, deriva de la manera amb què s'ha encarat l'agenda a curt i mig termini, la que ha de combatre els desencadenants i acceleradors de la crisi postelectoral, tot i que encara queden molts serrells i punts per tancar. El realisme prové de la necessitat d'encarar l'agenda de desenvolupament i de construcció de pau a mig i llarg termini, els aspectes estructurals pendents, alguns des de fa dècades.

Aspectes estructurals pendents

Concretament, ens referirem a quatre aspectes estructurals poc recordats. Primer, la substitució del model de desenvolupament neocolonial, que generà el "miracle ivorià" però també la decadència en deixar de ser possible un model encara amb vincles amb la "Françafrique" i generador de corrupció a gairebé tots els nivells de la societat.

Segon, el canvi i democratització del sistema polític, alhora molt presidencial i sense contrapoders. A més, en passar del partit únic a una democràcia multipartidista, es consolidà una cultura política de "suma nul·la", poc basada en la recerca de consens, on predomina un *ethos* maximalista, el que dificulta el pacte i la recerca de solucions compartint poder. Això agreuja l'enorme influència dels lideratges polítics de persones formades en l'època de Houphouët-Boigny.

Tercer, el sistema educatiu, força universal i inicialment de bona qualitat, que s'ha anat deteriorant, en particular l'educació superior, i ha acabat fagocitat per les lluites partidàries.

Quart, corregir experiències de transparència i lluita contra la corrupció, que han tingut efectes perversos, en crear noves i pitjors formes d'opacitat, com mostra

la substitució de les regles de joc tradicionals del mercat del cacau impulsades pel Banc Mundial per unes de noves amb pitjors resultats.

Cal també encarar els reptes estructurals més coneguts o almenys més presents en l'agenda pública: la identitat nacional, la reforma agrària i la legislació que se'n deriva (amb especials conseqüències a l'oest), el desplegament de l'estat al nord del país, enllestir la reforma del sector de seguretat i la modernització de l'aparell de l'estat i, sobretot, la creació de polítiques públiques juvenils d'educació i treball. Amb un esment especial per la construcció progressiva d'un relat compartit (i, si pot ser, consensuat) sobre el passat, el present i el futur del país, fruit de l'anàlisi de les causes subjacents del conflicte i de l'horitzó de pau, a mig termini (Costa d'Ivori Horitzó 2020, en paraules del president Ouattara) i a tres dècades vista.

Recomanacions

Als actors de la Costa d'Ivori

1. Al Govern d'Alassane Ouattara

A curt termini

-Consolidar, després de les eleccions legislatives de desembre de 2011, un govern d'unitat nacional, basat en l'equilibri de totes les forces polítiques representatives del país, amb partits de la plataforma d'Ouattara (RHDP) i de les forces d'oposició (FPI, Lider, etcètera), eficaç, eficient.

-Endegar un procés de reforma del sector de la seguretat, embrió, entre d'altres d'una política pública a mig termini, que impulsi la desmobilització i reintegració d'antics combatents i milicians, l'establiment de programes de desarmament per a la població civil. A mig termini, hauria de permetre la reforma de totes les estructures militars, d'informació i policials.

-Instaurar una Comissió de la Veritat, Diàleg i Reconciliació, rigorosa i exhaustiva, amb un mandat clar i una capacitat operativa real i amb un doble objectiu: a) esclarir els crims comesos per tots els bàndols des de l'any 2002; b) facilitar el procés de reconciliació i de construcció de la pau, construir un relat no uniforme i plural sobre les causes i conseqüències de les diverses fases del conflicte.

-Mantenir l'accés, en les condicions acordades, d'investigadors de missions de la Cort Penal Internacional.

-Posar en marxa un diagnòstic institucional, participatiu, de les polítiques públiques d'educació, amb especial èmfasi en l'educació secundària i en la revitalització de l'educació superior –reobrint progressivament els centres universitaris localitzats al nord- i, en paral·lel, implementant a tots els nivells de

l'educació programes d'educació en la pau, els drets humans i la resolució pacífica de conflictes.

A mig i llarg termini

-Posar en marxa un programa pluriennal, probablement de durada superior a una legislatura, centrat en les "3 R's": reconstruir i rehabilitar tot el destruït durant la darrera dècada; resoldre el motius de les incompatibilitats que portaren a la violència; i reconciliar persones i comunitats.

-Elaborar un programa de construcció progressiva d'un estat democràtic i de dret, començant per la celebració d'eleccions, lliures i netes, d'eleccions legislatives i locals (amb tot els passos previs relatius a censos, identificació, acceptació de candidats, seguretat durant el sufragi, vot secret i lliure).

-Impulsar les polítiques, i els canvis en estructures i les institucions necessaris per reobrir els principals mercats (cacau, cafè, etc.) i posar en marxa iniciatives multinivell per a lluitar contra la corrupció i l'opacitat, incloses la reforma d'algunes mesures afavoridores de la transparència que han mostrat tenir efectes perversos (cacau).

-Obrir un procés de diàleg nacional per establir un nou model de desenvolupament sostenible, que no sigui tan dependent de les matèries primeres i de l'ús intensiu de la terra, intensiu en coneixement i generador d'oportunitats per als joves.

-Donar espai a les organitzacions de la societat civil per a un procés plural de reconstrucció pacífica del país, tot acceptant que tenen un paper cabdal en la construcció de l'estat de dret, i que, cap reforma profunda de la societat i de la nació tindrà èxit sense apropiació local i, per tant, sense treballar amb les estructures intermèdies i els grups de base, no només a nivell d'elits.

-Posar en marxa processos participatius, amb la societat civil i les forces de l'oposició, d'anàlisi autocrítica del passat, per facilitar la reconciliació.

2. Als partidaris de Laurent Gbagbo

A curt termini

-Fomentar una oposició constructiva i reconciliadora encaminada a establir noves propostes i polítiques públiques per a la construcció de l'estat.

-Promoure la reconciliació, participant de manera activa i de bona fe en el govern d'unitat, exercint quan calgui una oposició responsable i participant en les properes convocatòries electorals.

-Participar activament en els processos d'establiment i implementació dels diversos programes i polítiques públiques esmentats prèviament, de reconstrucció, resolució i reconciliació, així com l'elaboració d'un

model i un pla de desenvolupament a dues o tres dècades vista.

A mig i llarg termini

-Participar en les eleccions legislatives i aprofitar la nova Assemblea Nacional que en resulti per posar en marxa iniciatives legislatives en clau de país, pensades de manera multipartidista i orientades a construir la pau, la democràcia i el desenvolupament.

-Participar en la identificació de les claus de volta d'un nou sistema polític i en el procés de decidir, al legislatiu, com s'elaboren les lleis, què impliquin i com s'implementen.

3. A la societat civil ivoriana

A curt termini

-Buscar i exigir, si cal amb la complicitat i ajut d'actors externs, la participació del conjunt de la societat ivoriana en la visió de país futur, amb tot el que comporta.

-Buscar, i si cal exigir, un rol més actiu per a la discussió de les propostes de reconstrucció, resolució i reconciliació, així com per a participar en l'elaboració i/o discussió de les propostes i polítiques de la construcció del país, mitjançant la participació directa (en els supòsits que ho permetin), bé a través de sistemes de consulta o de diàleg directe.

A mig i llarg termini

-Contribuir al procés de memòria i de reconciliació, en particular en el procés d'indagació de la veritat, tot col·laborant en la construcció d'una realitat plural, amb veus diverses, sobre les causes i conseqüències dels conflictes, així com en el procés de diàleg posterior.

-Participar activament en les diverses dimensions del procés de construcció de la pau, com un actor imprescindible per garantir l'apropiació local.

-Participar en el procés de creació, implementació i avaluació de les diverses polítiques públiques i programes de reconstrucció, resolució i reconciliació.

-Impulsar iniciatives, informals i no formals, d'educació per a la pau, els drets humans i la resolució de conflictes.

Als actors internacionals

4. Al sistema de les Nacions Unides

A curt termini

-Enfortir el sistema de coordinació per a l'ajuda humanitària i per a garantir el retorn de refugiats i desplaçats interns, així com la protecció de civils i la violència contra les dones.

-Assegurar que el mandat de construcció de pau sorgit de les Nacions Unides compti amb la dotació econòmica i els recursos humans per implementar-se.

-Revisar l'embargament d'armes imposat des de 2004, atesa la proliferació descontrolada d'aquestes durant la darrera crisi i, en clau de futur, establir lliçons apreses sobre pràctiques bones i dolentes per evitar repeticions d'errades en situacions futures semblants.

-Contemplar i/o reforçar el mandat en tasques de manteniment de la pau com puguin ser la reforma del sector de la seguretat, el suport a la Comissió de la Veritat, la instauració de l'estat de dret (inclosos els propers comicis) i el procés d'elaboració d'un nou model de desenvolupament sostenible.

-Establir protocols i pautes de treball que permetin la col·laboració amb actors civils locals i internacionals, inclosos els acadèmics i de recerca, imprescindibles per a l'èxit i apropiació del procés de construcció de la pau i del desenvolupament.

A mig i llarg termini

-Definir una estratègia de sortida (clara, calendaritzada i explícita) que permeti una descentralització de la missió de manteniment de la pau cap a un sistema integrat i coordinat d'agències i institucions privades i públiques implicades en el procés de construcció de pau i desenvolupament.

-Posar al centre de tots els esforços, l'apropriació local, l'empoderament dels actors nacionals i la participació.

5. A la comunitat de donants (UE, BM, FMI, agències nacionals)

A curt termini

-Examinar críticament l'actuació durant els mesos de la crisi, en particular l'ús de mesures de coerció econòmica, per tal de decidir, de manera responsable, què cal fer a nivell d'ajut econòmic per recuperar la malmesa economia de la Costa d'Ivori.

-Continuar els programes d'ajuda humanitària, de reconstrucció i, en col·laboració amb els actors locals, de construcció de la pau i la democràcia.

A mig i llarg termini

-Establir mecanismes de coordinació per a una ajuda que fomenti un desenvolupament del país de manera sostenible i autosuficient.

-Fer autocrítica de les mancances i febleses del conjunt de les col·laboracions des de principis de segle amb la Costa d'Ivori, per extreure'n lliçons i aprenentatges.

6. A la societat civil internacional

A curt termini

-Realitzar propostes de reconciliació prenent una aproximació *bottom-up* i considerant les característiques locals com a principis rectors.

A mig i llarg termini

-Fomentar campanyes de justícia social pel manteniment d'un esperit crític que s'encamini cap a una construcció de pau sostenible i equitativa per a tothom (classes, gènere, origen, ètnia o religió).

-Establir estructures i eines per a l'apoderament de la societat civil ivoriana tenint en compte l'impacte i la condicionalitat que aquesta ajuda pugui tenir.

-Fer autocrítica de les mancances i febleses del conjunt de les actuacions de les diverses parts i actors, per extreure'n lliçons i aprenentatges.

Referències

Condicions per a la consolidació de la Pau a la Costa d'Ivori, Relatoria del seminari internacional realitzat a Abidjan el setembre de 2010, ICIP Documents 2010/4.

SOBRE ELS AUTORS:

Albert CARAMÉS és tècnic de Desarmament de la Missió de Manteniment de Pau de Nacions Unides a la Costa d'Ivori i col·laborador de l'ICIP.

Rafael GRASA és president de l'ICIP i professor de Relacions Internacionals de la UAB.

RENÚNCIA DE RESPONSABILITAT:

Les opinions expressades en aquesta publicació no reflecteixen necessàriament les de l'ICIP.

INSTITUT CATALÀ INTERNACIONAL PER LA PAU

L'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) és una institució pública, però independent, que té com a principal objectiu promoure una cultura de pau i facilitar la resolució pacífica i la transformació de conflictes. Les activitats de l'ICIP estan relacionades amb la recerca, la transferència de coneixement i la difusió d'idees, així com amb la intervenció sobre el terreny. Amb la investigació com un dels seus punts clau, l'ICIP té un interès especial en fomentar la recerca original que aporti nous resultats, no només en el camp teòric sinó també en l'aplicació pràctica de solucions. És en aquest context on s'emmarca la publicació de la sèrie de Policy Papers de l'ICIP.

www.icip.cat / icip@gencat.cat